

מעשה בההוא גברא, דאפקיד שב מרגניתא דציירי בסדינא, בי רבי מיאשא בר בריה דר' יהושע בן לוי. [הפקיד שבע מרגליות צרוות בסדין, בבית רבי מיאשא נכדו של רבי יהושע בן לוי].

שכיב [מת] רבי מיאשא, ולא פקיד. לא כתב צואה.

ובא בעל המרגליות לתובען מהיתומים, וטענו היתומים — "שמא מרגליות אלו של אבינו הן?".

אתו לקמיה דר' אמי, ואמר להם, חייבים אתם להחזירן.

והטעם: חדא, משום דידענא ביה כרבי מיאשא בר בריה דר' יהושע בן לוי דלא היה אמיר [עשיר], ובדאי שאין המרגליות שלו⁽⁹²⁾.

הגט, באשפה, והיה כתוב בו שמו ושמה כראוי, וחתמו ונתנו לה, כשר. ואין צריך כתיבה לשמה.

ואפילו רבנן שחלקו על רבי מאיר, ואמרו שצריך לכתוב את הגט לשמה, לא פליגי עליה דרבי מאיר אלא בגיטי נשוי, דבעינן כתיבה לשמה. אבל בשאר שטרות, מרדו ליה שאין צריך כתיבה לשמה, ולא חיישינן ל"מיחזי כשיקרא".

והראיה — דאמר רב אסי אמר ר' יוחנן — שטר שלוח בו ופרעו, אינו חוזר ולוח בו. אפילו בו ביום, כיון שכבר נמחל שיעבודו, שהרי המלוה השניה היתה בעל פה, ואינה גובה ממשועבדים⁽⁹⁰⁾. ועל ידי השטר נמצא גובה מהם שלא כדין.

ומדייקינן: טעמא שאינו חוזר וגובה — משום דנמחל שיעבודו, אבל למיחזי

ב-ה-9 כשיקרא לא חיישינן⁽⁹¹⁾.

"מיחזי כשיקרא" בחתימות העדים, ולא רק בטופס השטר, השטר פסול. כיון שכל כולו נעשה בשקר.

92. וכתבו התוספות — שאם היה רב מיאשא קיים והיה טוען "לקוחין הם בידי", היה נאמן אע"פ שאינו אמיר.

אבל ליורשיו לא טענינן הכי, כיון שדבר זה אינו שכיח. וב"מלתא דלא שכיחא", לא טענינן ליתומים.

אך הרי"ף כתב בפרק המפקיד — "מהא שמעינן, שהמפקיד אצל חבירו בעדים אין הנפקד נאמן לומר לקוח הוא בידי".

ומבאר הרמב"ן — דאיירי כשכעת אין העדים יודעים לומר שאותן המרגליות הנמצאות בידי, הן אותן שהוקדו אצלו, ולכן — אי

שנשבעה ממש, שאם לא כן הוי שקר ממש. שיטה מקובצת.

90. ברש"י כתב "ואינו גובה מן הלקוחות", משמע שמבני חורין גובה על ידי השטר, אף על פי שאין כעת עדים על ההלוואה השניה.

אך יעויין ברמב"ם (הלכות מלוה ולוה, פרק יד' הל' ז') — "שטר שלוח בו ופרעו אינו חוזר ולוח בו, שכבר נמחל שיעבודו ונעשה כחרש" ומשמע שאינו מועיל כלל אפילו לגביית בני חורין.

ועיין בשו"ע (ח"מ סימן מח' סע' א), שהאריכו הפוסקים לדון בזה. ואכמ"ל.

91. כתב רש"י — "אם לא שיש בדבר ביטול שטר גמור", וכונתו למה שנזכר לעיל, שאם היה

ועוד⁽⁹³⁾, דהא קא יהיב המפקיד סימנא. שאמר — "צדורות היו המרגליות בסדין, ושבע היו⁽⁹⁴⁾".

ואמרין: לא אמרן שנאמן המפקיד להוציא את המרגליות על ידי סימן, אלא בגוונא דלא רגיל דעייל ונפיק להתם, שאינו רגיל להכנס ולצאת בבית רבי מיאשא, אבל אם היה רגיל דעייל ונפיק להתם, חיישין — אימא איניש אחרנא אפקיד, ואיהו מיחזא חזא, וראה את הסימן, שהיו עטופות בסדין⁽⁹⁵⁾.

וכן מעשה בהחזא גברא, דאפקיד כסא

דכספא בי חסא. [הפקיד כוס של כסף בבית האמורא ששמו חסא].

שכיב [מת] חסא, ולא פקיד. לא כתב צואה.

אתו היתומים לקמיה דרב נחמן, ושאלוהו האם עליהם להחזיר את הכוס.

אמר להו: עליכם להחזיר!

והטעם: חדא — משום שידענא ביה בחסא דלא אמיד. ועוד — הא קא יהיב סימנא.

אמיד, נאמן לומר — "החזרתי לך, ואלו אחרות הן", ואי לא אמיד אינו נאמן לטעון כך.

93. נחלקו הראשונים — דעת התוספות, שמתעמא ד"לא אמיד" לחודיה אין להוציא ממון, ורק בצירוף שני הטעמים — חדא, דלא אמיד, ועוד, הא קא יהיב סימנא — אפשר להוציא ממון. [וכמו שנתבאר לעיל בדעת הנתיבות המשפט — שהיכן שיש אומדנא כללית אפשר להוציא ממון על ידה].

אך דעת הרשב"א בתוספות, שבאומדנא ד"לא אמיד", סגי כדי להוציא ממון, אלא שעדיין יש לחוש שמא התובע אינו המפקיד, ולכן נזקקנו לכך שיתן סימן.

ויעויין בר"ן — שהסיק שאם היו עדים על הפקדון, סגי בסימן בלבד על מנת שיוכל להוציא מיד היתומים, ואין האב נאמן לומר "לקוחין הם בידי", כמו שנתבאר לעיל בדעת הרי"ף, שמכיון שידוע שבאו לידו בתורת פיקדון, שוב אינו מוחזק בהן. אך אם לא היו עדים על הפקדון אין מוציאין אלא בצירוף הסברא ד"לא אמיד".

94.. כן כתב רש"י, וכתבו התוספות —

"ובהאשה שהלכה לא הוי סימן כהאי גוונא". וכונתם להקשות, ממה שנתבאר ביבמות (קטו' ע"ב) שאם אמר המפקיד לנפקד — "שומשומי הויין, ובחביתא רמיין", אינו סימן. כיון שחוששים שמא החזיר לו הנפקד את השומשומין ואלו אחרים הם. אלמא לא חשיב כסימן ככהאי גוונא.

ואמנם אולי יש ליישב דברי רש"י — שדוקא הכא מהני סימן כהאי גוונא, משום שאין הנפקד בעצמו לפנינו, ואינו טוען ברי, ובצירוף הסברא שאינו אמיד, מועיל אף סימן כזה. משא"כ התם שהנפקד לפנינו וטוען ברי, לא מועיל אלא בצירוף סימן מובהק.

95.. וכתבו הראשונים — מכיון שאין התובע זוכה בטענתו, מותר ליתומים להשתמש בפקדון ולמוכרו אם ירצו.

דמכיון שלגבי שאר העולם הוי ליה ספק, שאינם יודעים אם הוא משל אביהם או משל אחרים, הרי שמספק אינם צריכים להניח מלהשתמש בו.

אך יש לדון בדברים אלו — לדעת הרשב"א הנזכרת לעיל, שבאומדנא ד"לא אמיד" סגי כדי להוציא ממון, ונצרכנו לסימן רק כדי להוכיח

אומרת הגמרא: דין זה שאמר רבי יוחנן, שייך רק אם אמר "נכסי לטוביה", ובא אדם בשם "טוביה".

אבל אם אמר "נכסי לטוביה" ואתא אדם בשם "רב טוביה", הרי של"טוביה" דוקא הוא דאמר, אבל ל"רב טוביה", לא אמר.

ומכל מקום, אי אותו "רב טוביה" היה איניש דגיס ביה, כלומר אדם הרגיל אצל הנפטר, הא גיס ביה! ואמרינן שהתכוין אליו, אלא מכיון שליבו גס בו לא קראו "רב".

ואם אתו שני "טוביה" לתבוע את הנכסים — אם היה אחד מהם שכן, ואחד תלמיד חכם, הרי שתלמיד חכם קודם, כיון שאמדו חכמים את דעת הנותן — שיעדיף לתת את נכסיו לתלמיד חכם.

וכן אם היה אחד מהם קרוב, ואחד תלמיד חכם — תלמיד חכם קודם.

איבעיא להו, הסתפקה הגמרא: היה אחד מהם שכן, והשני קרוב. מאי? מי יזכה בנכסים?

ופשטינן: תא ושמע, נאמר במשלי — "טוב

ולא אמרן, אלא דלא רגיל דעייל ונפיק להתם. אבל רגיל דעייל ונפיק להתם, אימר איניש אחרינא אפקיד, ואיהו מיחזא חזא. כנ"ל.

וכן היה מעשה בההוא דאפקיד מטכסא [לבוש של משי] בי רב דימי, אחוה דרב ספרא.

שכיב רב דימי, ולא פקיד. לא כתב צואה.

אתא מקרה זה לקמיה דרבי אבא, אמר להו: חייבים אתם להחזיר.

והטעם: חדא, דידענא ביה כרב דימי דלא אמיר. ועוד — הא קא יחיב סימנא.

ולא אמרן, אלא דלא רגיל דעייל ונפיק להתם. אבל רגיל דעייל ונפיק להתם, אימר איניש אחרינא אפקיד, ואיהו מיחזא חזא.

מעשה בההוא דאמר להו לפני מותו — "נכסי לטוביה", ולא פירש איזה טוביה.

שכיב, [מת], ואתא אדם בשם טוביה, ותבע את נכסיו.

אמר רב יוחנן — הרי בא טוביה! והתקיימו דבריו⁽⁹⁶⁾.

שהוא המפקיד.

אם כן לכאורה אפילו אם אינו נותן סימן אסור עליהם להשתמש בפקדון, כיון שודאי שאינו של אביהם, והוי כאבידה, ומוטל עליהם לברר של מי המרגליות, ולשומרם עד שיחזירו לבעלים.

96. יש מהראשונים שכתבו — שאף על פי שיש עוד כמה "טוביה" באותה העיר, מכל מקום יש לנו ליתן את הנכסים לתובע, כל זמן שאין אחר

מערער.

ולפי דבריהם מדובר שתבע אותו טוביה בטענת ברי, ואמר — "יודע אני שנדר בחיי ליתן לי את נכסיו". אבל בטענת שמא נראה שאין לתת לו עד שיבררו הענין על ידי שודא דדייני, כמבואר לקמן בגוונא שבאו שני טוביה.

אך יש מהראשונים שכתבו — שאפילו אם אחר שתבע הראשון הגיע עוד טוביה לתבוע, לא יהיבין ליה אפילו בשודא, כיון שבודאי התכוין המת שיתנו את הנכסים לראשון שיתבעם, מדלא

אפשר למכור, רק את שיעבוד הנכסים שייך למכור. אך אחר שנמחל החוב עצמו, ופקע שיעבוד הגוף, שוב אי אפשר לגבות את שיעבוד הנכסים.

ואפילו היורש של המלוה מוחל — היינו אף הוא יכול למחול על חובו של אביו, ולהפסיד את לוקח השטר, עד כאן דברי שמואל⁽⁹⁹⁾.

וחדש רבי חייא בר אבין: שמודה שמואל, באשה המכנסת שטר חוב שהיה לה על אחר, לבעלה בנדוניתה, וחזרה ומחלתו, שאינו מחול.

מפני שידו של הבעל כידה, וכעת הוא עצמו התובע, ולא רק מצד שיעבוד הנכסים, אלא נעשה הבעל כהמלוה עצמו, וזוכה אף בשיעבוד הגוף. ולכן לא מועילה מחילת האשה.

שכן קרוב מאח רחוק, ואם כן ודאי שהיתה כונת הנפטר לתת את נכסיו לשכנו, ולא לקרובו.

ואם היו שניהם קרובים, ושניהם שכנים, ושניהם חכמים, יעשו הדיינים "שודא דדייני", כלומר, ישומו למי נראה שרצה לתת יותר⁽⁹⁷⁾.

אמר לו רבא, לבריה רב חייא בר אבין: תא אימא לך מילתא מעליותא דהוה אמר אבוך. [בא ואומר לך דבר טוב שהיה אומר אבין].

והוא: הא דאמר שמואל בכמה מקומות — "המוכר שטר חוב שהיה חייב לו אדם אחר, לחבירו, וחזר המוכר ומחלו, דהיינו מחל ללוה על החוב, חובו מחול"⁽⁹⁸⁾.

ואין הלוקח יכול לגבות באותו שטר, כיון שאת שיעבוד הגוף שיש למלוה על הלוה אי

פירש למה התכוין.

ולפי דבריהם נראה שאפילו אם תבעו בטענת שמה, מכל מקום יתנו הנכסים לראשון.

97. כך פירש רש"י. אך התוספות כתבו, שיעשו הדיינים כפי שירצו.

ונראה שמחלוקתם תלויה במחלוקת הראשונים הנזכרת בהערה הקודמת. רש"י סבר — שהנדון כאן הוא למי היתה כונת המת ליתן את נכסיו. ודבר זה ודאי שאי אפשר לעמוד על אמיתותו אלא על ידי שישומו את דעתו.

אך דעת התוספות — שודאי כונת המת היתה לתת נכסיו לראשון שיבא לתובעם, ולכן כשבאו שנים כאחד לתבוע את הנכסים בית הדין נותנים את הנכסים למי מהם שירצו.

98. ואם נתן שטר חוב לחברו, וטען הלוה —

פרעתי! והמלוה (היינו נתן השטר), מאמת את דבריו, נאמן.

אף על פי שיש כנגדו שטר, ובעלמא אין הלוה נאמן לטעון פרוע נגד שטר, מכל מקום הכא — כיון שהמלוה מסייעו, ומיגו שיכול המלוה למחול על חובו, נאמן נמי לומר "פרוע הוא". תוספות ר"ד.

99. כך הבנת התוספות בסלקא דעתייהו. והקשו — אם כן, היכן שאין ללוה כעת קרקעות שיחול עליהן שיעבוד הנכסים, היאך ימכור לו את השטר, הלא אין לקניין על מה לחול? וכתבו — שבמקרה זה אכן מועילה המכירה רק מדרבנן.

אמנם — בתוספות ר"ד כתב, שאי אפשר למכור כלל את עצם החוב, כיון ש"מלוה להוצאה ניתנה" והחוב אינו בעיין. והמכירה

אמר רב נחמן, עשינו עצמינו כעורכי הדיינים, שבאים להראות צדדי זכות לאחד מבעלי הדין. ואמרו חכמים — "אל תעשה עצמך כעורכי הדיינים".

ומקשה הגמרא: מעיקרא, שהשיאה את עצתו, מאי סבר, ולבסוף שהצטער מאי סבר?

ואמרינן: מעיקרא סבר — "ומבשרך לא תתעלם", וכיון שקרובתו היא מצוה עליו לסייעה⁽¹⁰¹⁾.

ולבסוף סבר — אדם חשוב שאני, ויש לו להזהר יותר שלא ילמדו ממנו ויבואו לסייע אף לשאינם קרובים.

מביאה הגמרא את עצם הסוגיא: גופא, אמר שמואל — "המוכר שטר חוב לחבירו, וחזר המוכר ומחלו — מחול. ואפילו יורש מחלו".

אמר רב הונא בריה דרב יהושע — ואי פקח הוא [היינו הלוקח] מקרקש ליה זוזי, וכתב ליה שטרא בשמיה. [נותן ללוה כסף לפני שיעשו קנוניא בין שניהם, כדי שיכתוב לו

קריבתיה [קרובתו] דרב נחמן, זבינתה לכתובתה [מכרה את שיעבוד כתובתה בעודה תחת בעלה] בטובת הנאה, היינו בדבר מועט.

ואחר זמן איגרשה, ושכיבה [מתה].

אתו הלקוחות וקא תבעי לה את כתובתה לברתה. [מבתה].

אמר להו רב נחמן, ליכא דליסבא לה עצה? וכי אין מי שיתן לה עצה?!

א-19 תיזיל [תלך] הבת, ותיחלה תמחל לכתובתה דאמה לגבי אבה, שהרי הכתובה אינה אלא שטר חוב שיש לאשה על בעלה, ואמרינן — אפילו יורש מוחל⁽¹⁰⁰⁾.

ואחר מות אביה, תירתה מיניה. תרשנה ממנו. ואירי כשלא היו לה עוד אחים שירשוהו.

שמעה, הבת את דברי רב נחמן, אזלה אחילתה. והלכה ומחלה את הכתובה, כעצתו.

הכתובה מאמה, ולא את כל שווי הכתובה. ונמצא שהרויחה הרבה.

101. אין ספק שהבת הזאת עניה היתה. ומפני כן, כיון שהלקוחות לא לקחו אלא בטובת הנאה היה נותן עיצה זו, על דעת שתתן היא ללקוחות מה שנתנו לאמם. ולא יפסידו כלום מקרן שלהם. שאם לא כן תימה גדול הוא שיתן רב נחמן עיצה להפסיד ללקוחות שלקחו כדת וכהלכה, משום "ומבשרך לא תתעלם". הריטב"א.

אינה אלא על זכות הגבייה של החוב. ולכן מועילה המכירה אף במקום שאין לו נכסים.

100. הקשו התוספות — מה תרויח בכך שתמחול, הרי תהא חייבת לשלם ללקוחות את כל הכתובה מ"דינא דגרמי", שהרי גרמה להם נזק?

ותרצו — מדובר בבת קטנה, שאינה בת חיוב להתחייב על נזקי גרמי.

אי נמי — מדינה דגרמי אינה צריכה לשלם אלא את הכסף שהשקיעו הלקוחות בקניית שטר